

۲۰۲۱/۷/۴

دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

بسم الله الرحمن الرحيم

آرامش در خانه ایرانی

تألیف و تدوین:

دکتر محمدصادق طاهر طلوع دل

عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

مهندس سیده اشرف سادات

دانشجوی دکتری مهندسی معماری

سرشناسه	: طاهر طلوع دل، محمدصادق، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: آرامش در خانه ایرانی/تالیف و تدوین محمدصادق طاهر طلوع دل، سیده اشرف سیدی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۴ص:، صور، جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۶۹-۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- ترکیب، تناسب و غیره
موضوع	: Architecture, Domestic -- Composition, proportion, etc. -- Iran
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- طرح و نقشه
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran-- Designs and plans
موضوع	: معماری ایرانی -- ترکیب، تناسب و غیره
موضوع	: Architecture, Iranian -- Composition, proportion, etc
موضوع	: معماری خانگی -- جنبه های روان شناسی
موضوع	: Architecture, Domestic -- Psychological aspects
موضوع	: انسان -- سکونتگاهها
موضوع	: Human settlements
شناسه افزوده	: سادات، سیده اشرف، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	: تربیت دبیر شهید رجایی
شناسه افزوده	: Shahid Rajae Teacher Training University
رده بندی کنگره	: NAV۴۲۰/۱۲۴-۰۹۷
رده بندی دیویی	: ۷۰۰.۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۵۹۷۷۸

عنوان	: آرامش در خانه ایرانی
تألیف و تدوین	: دکتر محمدصادق طاهر طلوع دل، عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی/مهندس سیده اشرف سادات، دانشجوی دکتر مهندس معماری
ویراستار علمی	: دکتر محمدصادق طاهر طلوع دل
ویراستار ادبی	: عاطفه نجیبی
نویت چاپ	: اول- زمستان ۱۳۹۷
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
لیتوگرافی	: چاووش
چاپ	: شریف
طراح جلد	: مهندس محمد مشتاقی
ناظر چاپ	: مهندس محمد معتمدی نژاد
کارشناسان و صفحه آرا	: نیره فیروزی
کارشناسان	: طاهره کیا/ علی رضایی اهوآنوئی
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
قیمت	: ۳۰۰,۰۰۰ ریال
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۶۹-۹-۸

ISBN: 978-600-99669-9-8

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفان و مترجمان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی محفوظ است.
 نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۰۶۰-۲۲۹۷۰۰۶۰.
 http://Publish.sru.ac.ir. وب سایت: Publish@sru.ac.ir. پست الکترونیک: ۲۲۹۷۰۰۴۲، تلفکس: ۲۲۹۷۰۰۷۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	تقدیم‌نامه
ز	پیش‌گفتار
۱	فصل اول: خانه و سکونت
۱	۱-۱- مقدمه و کلیات
۲	۲-۱- مفاهیم
۲	۱-۲-۱- مفهوم سکونت
۶	۱-۲-۲- سکونت و هستی
۹	۱-۲-۳- سکونت و فرهنگ
۱۳	۱-۲-۴- سکونت و اسلام
۱۵	۱-۲-۵- سکونت و هویت
۱۷	۳-۱- مأمن و مسکن
۱۸	۱-۳-۱- خانه و کاشانه
۲۱	۲-۳-۱- مأوا و مسکن
۲۲	۴-۱- باشیدن انسان در مسکن

- ۲۲ ۵-۱- محیط‌های مسکونی
 ۲۴ ۶-۱- عوامل اصلی تحقق مسکن
 ۲۵ ۷-۱- معماری مسکونی و سبک زندگی اسلامی
 ۲۸ ۸-۱- جمع‌بندی

۳۱

فصل دوم: آرامش، سلامتی و امنیت

- ۳۱ ۱-۲- مقدمه و کلیات
 ۳۳ ۲-۲- مفهوم آرامش
 ۳۶ ۳-۲- عوامل تأمین آرامش محیط
 ۳۸ ۴-۲- عوامل آرامش: منظر قرآن
 ۴۲ ۵-۲- انواع و آثار آرامش در انسان
 ۴۶ ۶-۲- آرامش شرط اساسی تحقق مسکن
 ۴۷ ۷-۲- آرامش انسانی و نقش معماری
 ۵۰ ۲-۷-۱- آرامش و حقیقت معماری
 ۵۱ ۲-۷-۲- آرامش و صلح اعداد مکانی
 ۵۲ ۸-۲- آرامش در فضاهای عمومی و فضاهای داخلی
 ۵۳ ۹-۲- سلامتی لازمه آرامش
 ۵۵ ۱۰-۲- عوامل و انواع سلامتی انسان
 ۵۷ ۱۱-۲- آسایش، آرامش و سلامتی
 ۵۸ ۱۲-۲- مسکن و تأمین سلامتی انسان
 ۶۱ ۱۳-۲- مفهوم امنیت
 ۶۳ ۱۴-۲- ایمنی، امنیت و مسکن
 ۶۶ ۱۵-۲- عوامل امنیت در مسکن
 ۶۷ ۱۶-۲- جمع‌بندی

۶۹

فصل سوم: ارزش مکانی خانه

- ۶۹ ۱-۳- مقدمه و کلیات
 ۷۰ ۲-۳- مفهوم مکان
 ۷۳ ۳-۳- رابطه انسان و مکان

۷۳	۳-۴- پدیده‌شناسی مکان
۷۴	۳-۵- عناصر اصلی مکان
۷۶	۳-۶- ساختار اساسی مکان
۷۶	۳-۷- عوامل حس مکان
۸۱	۳-۸- هویت مکان
۸۴	۳-۹- تجلی مکان در مسکن
۸۵	۳-۱۰- حس مکان و حس تعلق به آن
۸۷	۳-۱۱- ابعاد حس مکان (وجوه عینی، رفتاری و ذهنی)
۸۸	۳-۱۱-۱- وجوه عینی و فیزیکی حس مکان
۹۰	۳-۱۱-۲- وجوه رفتاری و عملکردی حس مکان
۹۰	۳-۱۱-۳- وجوه ذهنی و ادراکی حس مکان
۹۵	۳-۱۲- جمع‌بندی

۹۷

فصل چهارم: طراحی معماری برای انسان

۹۷	۴-۱- مقدمه و کلیات
۹۷	۴-۲- نیازهای دوگانه انسان در مسکن
۹۸	۴-۳- آرامش و تأمین نیازها در خانه ایرانی
۹۹	۴-۴- انعطاف‌پذیری خرد، میانه و کلان در مسکن
۱۰۱	۴-۵- تطبیق‌پذیری در تنوع شکلی و عملکردی مسکن
۱۰۷	۴-۶- سلسله‌مراتب، وحدت و جامع‌نگری مسکن
۱۱۱	۴-۷- استقرار، همسازگاری و تحقق آرامش ساکنین
۱۱۵	۴-۸- بهره‌گیری همسازگار در عین تراحات ساکنین
۱۱۶	۴-۹- جمع‌بندی

۱۱۷

فصل پنجم: آرامش در خانه ایرانی

۱۱۷	۵-۱- مقدمه و کلیات
۱۱۷	۵-۲- خصوصیات معماری ایرانی
۱۱۹	۵-۲-۱- فضاهای ورودی و ارتباطی
۱۲۰	۵-۲-۲- وسعت خانه

- ۱۲۰- ۵-۲-۳- حفظ حریم
- ۱۲۱- ۵-۲-۳-۱- حریم فردی و فرهنگی
- ۱۲۷- ۵-۲-۳-۲- حریم اجتماعی و اقلیمی
- ۱۲۹- ۵-۲-۴- تنوع مکانی
- ۱۳۰- ۵-۲-۵- هم‌زیستی با طبیعت
- ۱۴۳- ۵-۲-۶- درونگرایی و برونگرایی
- ۱۵۵- ۵-۲-۷- وحدت و کثرت عناصر
- ۱۵۷- ۵-۲-۱۰- نظم و انتظام فضایی
- ۱۵۷- ۵-۲-۹- مرکزیت و همگرایی
- ۱۵۸- ۵-۲-۱۰- ابهام و ابهام‌زدایی در مکان
- ۱۵۸- ۵-۲-۱۱- تادل و توازن فضایی
- ۱۶۰- ۵-۲-۱۲- خودبینی در طراحی خانه
- ۱۶۱- ۵-۳- هویت در معماری ایرانی- اسلامی
- ۱۶۶- ۵-۴- معماری بومی و سنتی ایران
- ۱۶۹- ۵-۵- پایداری و سازگاری معماری ایرانی
- ۱۷۳- ۵-۶- ویژگی‌های فرهنگی معماری ایرانی
- ۱۷۶- ۵-۷- پویایی و آرامش در مسکن ایرانی
- ۱۷۷- ۵-۸- آرامش و سکونت در مسکن ایرانی
- ۱۸۰- ۵-۹- جمع‌بندی

۱۸۳

سخن آخر

۱۸۵

منابع

۲۰۳

واژه‌نامه‌ها

۲۱۰

نمایه

پیشگفتار

آرامش گوهری است نایاب به عنوان یکی از ادویه‌های ضروری که نقش مهمی در سعادت و سلامت روحی شخص و جامعه دارد. احساس آرامش در مهم‌ترین ویژگی‌های انسان سالم به شمار می‌رود؛ زیرا در سایه آرامش است که می‌توان به رشد و کمال انسانی رسید. قرآن به عنوان کتاب هدایت بشر، بهترین نسخه برای به دست آوردن آرامش را در سبک زندگی انسان در خانه‌ها (به عنوان محل آرامش آفرینی) می‌داند.

آرمان ما مسلمانان خداگونه شدن است. معرفت انسانی و اجتماع در اسلام به گونه‌ای است که نه به خود ضرری برسانیم و نه دیگران را متضرر سازیم. بنابراین توجه به «کوتاهای بشری» در این باب امری مهم تلقی می‌شود، چون مفهوم آرامش در این حوزه دارای پهنه گسترده‌ای است. بدین جهت از محیط در مفهوم گسترده آن شامل محیط طبیعی و مصنوع، محیط اجتماعی، فرهنگی و غیره انتظار نمی‌رود آرامش را به تنهایی برای انسان به ارمغان آورد. انسانی که اشرف مخلوقات است، یک وجهه در کره خاکی و یک وجهه در عالم روحانی و ملکوتی دارد. از این رو برای شناخت احساسی چون آرامش، لازم است مراتب وجودی انسان شناخته شده، به تعریف آرامش در سطوح مختلف پرداخته شود. از طرفی به سبب آنکه انسان‌ها، با اجتماع در یک مکان برحسب نیازهای متنوع خود، کم‌کم محیط طبیعی پیرامونشان را دستکاری می‌کنند؛ شرایط را برای یک زندگی انسانی بهتر و منطبق با محیط زیست و قابل سکونت تبدیل نموده‌اند.

از سوی دیگر امکان مقایسه خانه‌هایی که در هر گوشه این کره خاکی بنا شده، از حیث شکل، فرم، اندازه، مصالح و موارد دیگر بسیار پیچیده ساخته است. گاهی خانه‌ها همچون قایق روی آب شناور هستند و گاهی خانه‌ها تنها یک گنبد برفی و گاهی خانه‌ها به صورت چادری با تشکیلات مخصوص به خود در اطرافش شکل می‌گیرند. ولی نکته مهم این است که در همه این خانه‌ها به عنوان سرپناه، زندگی جاری است. اگرچه در شکل ظاهری این خانه‌ها بسیار متفاوت هستند، اما یک ویژگی مشترک دارند: انسان‌ها در آن‌ها "ساکن" شده و به "آرامش" رسیده‌اند. البته ناگفته نماند که ویژگی‌های ظاهری خانه هم در ایجاد آرامش برای ساکنین اهمیت خاصی دارد.

تأمین نیازهای ادی و معنوی ساکنین هر خانه از جمله مناسب ساختن هوای داخل خانه‌ها به نسبت محیط بیرون، محافظت از ساکنین در برابر بلایای طبیعی و ایجاد تعامل مناسب بین ساکنین و تأمین پناهگاهی مناسب برای سلامت‌گزینی، حتی ایجاد تنوع در رنگ و تزییناتی که در خانه‌ها استفاده می‌شود؛ مؤید دل‌بستگی و علق‌خاطر ساکنین این مکان‌ها در راستای بدست آوردن آرامش و تحقق انبساط خاطر ساکنین خانه است.

صرف‌نظر از تمام ویژگی‌هایی که هر کدام از این خانه‌ها دارند، "خانه" آن جایی است که در آن سکونت اتفاق بیفتد و این واژه در درون خود غنوی آرامش را در بر دارد. لذا اگر مکانی اسم "مسکن" را یدک بکشد، اما آرامش واقعی در آن حاصل نکرده؛ به اسم خانه یا مسکن واقعی نمی‌تواند برشمرده شود. در این نوشتار سعی شده از ابعاد مختلفی، در زمینه امکان ایجاد یا سلب آرامش توجه گردد. عوامل معماری همان‌گونه که می‌توانند در کمیت و کیفیت احساس آرامش مؤثر باشند، متأثر از عوامل آرامش در وجوه مختلف هستند. ضمناً دو بعد آرامش درونی و بیرونی را دقیق‌تر بررسی می‌باشند. بنابراین منظور از آرامش درونی و ادراکی، احساسی است که هرکسی در عمق وجودش تجربه می‌یابد و آرامش بیرونی و عینی، وجوه دیگری از آرامش مانند امنیت، ثبات، پایداری، صلح و آسایش برای ساکنین را در برمی‌گیرد. به بیانی گزیده؛ خانه محلی است برای رسیدن به آرامش و تجدید حیات ادبی در احیای فعالیت‌ها می‌باشد. لذا خانه مکانی برای دوری از تنش‌ها یا مکانی برای ظهور تفکر است. نهایتاً یک خانه واقعی موقعیتی فرصت‌ساز برای تحقق برنامه‌ریزی، ذخیره و آشکارسازی قوای آدمی برای حل مشکلات پیش رویش می‌باشد.

«باشد که خانه‌هایمان مکانی برای تأمین آرامش گردد.»

محمدصادق طاهرطلوع دل

و سیده اشرف سادات